

ΤΟ ΦΑΙΝΟΜΕΝΟ ΤΟΥ ΣΧΟΛΙΚΟΥ ΕΚΦΟΒΙΣΜΟΥ ΑΝΑΜΕΣΑ ΣΤΟΥΣ ΜΑΘΗΤΕΣ: Κοινωνιοψυχολογική Προσέγγιση

Βασιλική Τσολιά
Εκπαιδευτική Ψυχολόγος ΜΑ
Διδακτορική Φοιτήτρια Κοινωνικής Ψυχολογίας
Επόπτης Δρ. Χάρης Ψάλτης
Πανεπιστήμιο Κύπρου

Μια εισαγωγή στο πρόβλημα

- Εκφοβιστική συμπεριφορά, σχολική επιθετικότητα, σχολική βία, σχολικός εκφοβισμός...
- Τι ΔΕΝ είναι σχολική επιθετικότητα
  - Συνήθεις συγκρούσεις μεταξύ μαθητών
  - Καυγάδες μεταξύ μαθητών
  - Αλληλοπειράγματα και ανταλλαγή χαρακτηρισμών
- Βασικό συστατικό των πιο πάνω προβλημάτων είναι η “ισορροπία ή ισοζύγιο δυνάμεων”
  - Ισοζύγιο σωματικής, ψυχολογικής και κοινωνικής ισχύος

Τι ΕΙΝΑΙ η εκφοβιστική συμπεριφορά;

- Συστηματική και επαναλαμβανόμενη άσκηση σκόπιμης (προμελετημένης) βίας, παρενόχληση και εκφοβισμός η οποία εκφράζεται είτε από ένα μαθητή προς κάποιο άλλο, είτε από ομάδες μαθητών προς κάποιο άλλο μαθητή.
- Προκαλεί βλάβη στο θύμα
- Μπορεί να διαρκεί για μέρες, μήνες ή χρόνια
- Συχνά δεν υπάρχει καμιά δικαιολογία για την εκφοβιστική συμπεριφορά
- Ο δράστης αντλεί ικανοποίηση από τη βλάβη που προξενεί στο μαθητή-στόχο
- Ο θύτης είναι υπεύθυνος και μόνο

- Η σχέση χαρακτηρίζεται από σημαντική και απόλυτη ανισότητα δύναμης: ο πιο δυνατός καταπατά τα δικαιώματα του αδύνατου
- Το παιδί-στόχος αδυνατεί να υπερασπιστεί τον εαυτό του και βρίσκεται αβοήθητο στη σχέση του με τους μαθητές που το εκφοβίζουν

Συχνότητα εμφάνισης της σχολικής επιθετικότητας

- Τα ποσοστά εμφάνισης της εκφοβιστικής συμπεριφοράς στο σχολείο ποικίλουν από χώρα σε χώρα
- Αναφέρονται ποσοστά από 4%-40%
- NASP (2017), 70-80% έχουν εμπλακεί σε εκφοβισμό είτε ως θύτες, θύματα ή θεατές
- Κοινά θύματα: άτομα με μαθησιακές ή φυσικές αναπηρίες, ταυτότητα LGBT, εθνικές και θρησκευτικές μειονότητες
- Κοινή διαπίστωση πολλών και διαφορετικών ερευνών:

«ΤΟ ΠΡΟΒΛΗΜΑ ΑΦΟΡΑ ΠΟΛΥ ΠΕΡΙΣΣΟΤΕΡΟΥΣ ΜΑΘΗΤΕΣ ΑΠ' ΟΤΙ ΟΙ ΓΟΝΕΙΣ ΚΑΙ ΟΙ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟΙ ΝΟΜΙΖΟΥΝ»

ΚΥΠΡΟΣ

- 16% των μαθητών εμπλέκεται σε περιπτώσεις σχολικής επιθετικότητας.
- 9% θύματα και 7% συστηματικοί θύτες.
- Η πλειοψηφία των θυμάτων προέρχεται από τις μικρότερες τάξεις.
- Τα αγόρια είναι πολύ πιο πιθανό να γίνουν θύτες παρά τα κορίτσια.

Ατομικά
Χαρακτηριστικά
(ψυχοπαθολογία
– σκληρά και
ρηχά
συναισθήματα,
παρορμητισμός,
ναρκισσισμός)

Οικογενειακό
περιβάλλον
(Αυταρχισμός vs
Υπερπροστασία)

Παράγοντες στο
πλαίσιο του
σχολείου (σχολικό
κλίμα, σχέσεις
ανάμεσα στους
μαθητές, σχέσεις
ανάμεσα στους
εκπαιδευτικούς
και τους μαθητές)

Πίεση
Συνομηλίκων

- **Διεθνικός Εκφοβισμός**

Εκφοβισμός Διάκρισης (Elaine, 2013)

Εθνικότητα (ethnobullying)	Φύλο	Αναπηρία
Σεξουαλικός Προσανατολισμός	Θρησκεία	Ηλικία

Ethnobullying (Elame, 2013)

Ethnobullying	Interethnic (Διεθνικός Εκφοβισμός) • ανάμεσα σε μετανάστες και ντόπιους • ανάμεσα σε μετανάστες από διαφορετικές χώρες
Intaethnic (Ενδοεθνικός Εκφοβισμός) • ανάμεσα στους ντόπιους • ανάμεσα στους μετανάστες της ίδιας χώρας	Διαφορετικοί Μηχανισμοί

Διεθνικός εκφοβισμός:

- Η μορφή εκφοβισμού η οποία συμβαίνει από τους ντόπιους προς τους μετανάστες ή το αντίθετο:
  - συνεχής και σκόπιμη
  - συμβαίνει λόγω και μόνο της συμμετοχής του ατόμου σε συγκεκριμένη εθνική ομάδα
  - μπορεί να εκφραστεί άμεσα ή έμμεσα (Elamé, 2013).
- Ο εκφοβισμός σε πολυπολιτισμικά σχολεία φαίνεται να είναι πραγματικότητα και το φαινόμενο είναι πιο έντομο όταν στις τάξεις φοιτούν παιδιά από διαφορετικές ομάδες (Vryonides, 2014; Elamé, 2013; Tolsma, van Deurzen & Veenstra, 2013; Vervoort, Scholte, & Overbeek, 2010).

Θεωρητικό Υπόβαθρο

Η οικογένεια (Elame, 2013) και το σχολείο (Verkuyten & Thijs, 2002)

Σtereότυπα και η προκατάληψη (Elamé, 2013)

Εκφοβισμός
προς άτομο
της έξω-
ομάδας

Ταύτιση με την ομάδα (Ojala & Nesdale, 2004)

Επαφή = προστατευτικός παράγοντας ή
αποτρεπτικός παράγοντας

Προηγούμενη Βιβλιογραφία

Παράγοντες που επηρεάζουν την εμφάνιση διεθνικού εκφοβισμού:

- Ο εκφοβισμός στο σχολείο ανάμεσα στις ομάδες φαίνεται να έχει τις ρίζες του στη διάκριση, την προκατάληψη (Fousiani et al., 2018) τα στερεότυπα και τον εθνοκεντρισμό (Elame, 2013)
- Η θυματοποίηση παρουσιάζεται σε μεγαλύτερο βαθμό σε τάξεις που υπάρχουν μαθητές από μειονότητες ή διαφορετικές εθνικές ομάδες (Vervoort, Scholte, & Overbeek, 2010).

Προηγούμενη Βιβλιογραφία

- Οι νόρμες κάθε κοινωνίας κτίζουν στάσεις και συμπεριφορές (Elamé, 2013).
  - Υπάρχουν παιδιά και έφηβοι που παραδέχονται ανοιχτά ότι είναι ρατσιστές, κάτι που υποδεικνύει πως το πολιτισμικό και κοινωνικό τους περιβάλλον, τους το επιτρέπει και τους ενθαρρύνει να το πράξουν (Zembylas & Lesta, 2011).

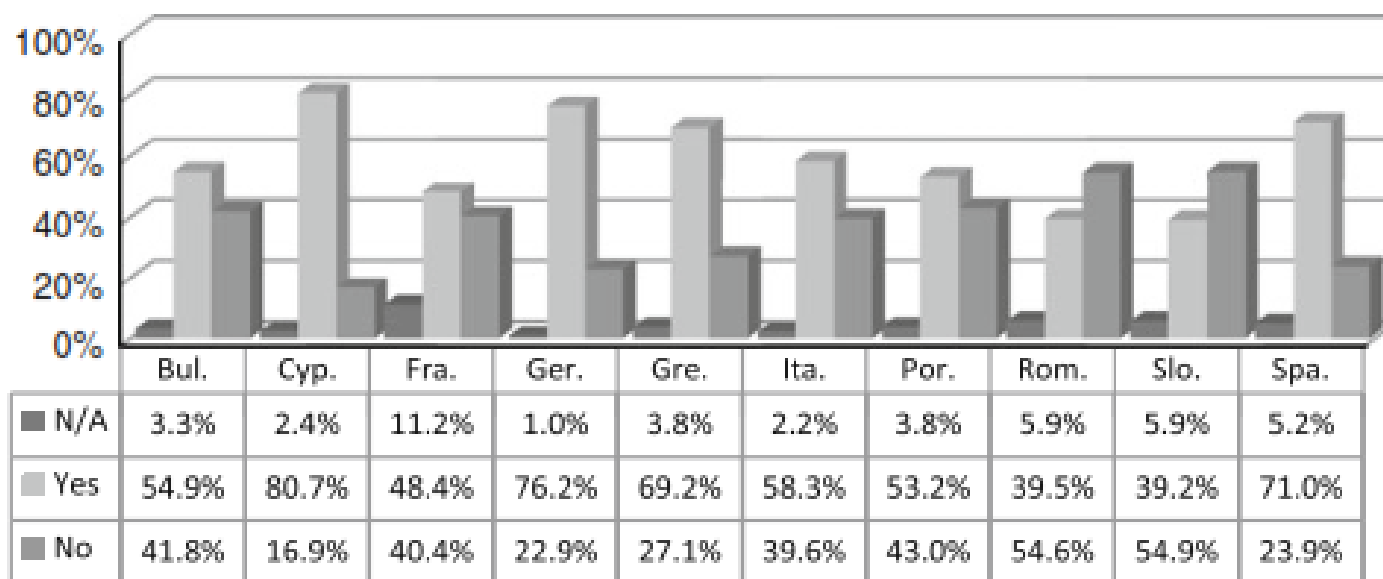
Προηγούμενη Βιβλιογραφία

- Η προκατάληψη (Nesdale, Maass, Durkin, & Griffiths, 2005) και
- Ο σχολικός εκφοβισμός από άτομα της ενδο-ομάδας προς την εξω-ομάδα βρέθηκαν να είναι αποδεκτά ειδικά όταν ήταν σύμφωνα με την κοινωνική νόρμα της ομάδας (Ojala & Nesdale, 2004; Nesdale et al., 2008)
- Οι πολιτικές του σχολείου, οι στάσεις των εκπαιδευτικών και ο τρόπος που αντιδρούν και χειρίζονται περιστατικά μπορούν να μειώσουν ή να αυξήσουν το διεθνικό εκφοβισμό (Verkuyten, 2002, Elame, 2013).

Προσκόλληση στην Εθνική Ταυτότητα

- Σχετίζεται με λιγότερο αρνητική αξιολόγηση του θύτη όταν αυτός προέρχεται από την ενδοομάδα (Verkuyten, 2003)
- Επηρεάζει την εμπλοκή και την ανοχή στον εκφοβισμό όταν αυτός κατευθύνεται προς άτομο της εξωομάδας (Ojala & Nesdale, 2004)

Δήλωσαν οι μετανάστες (Δάφνη, 2013)

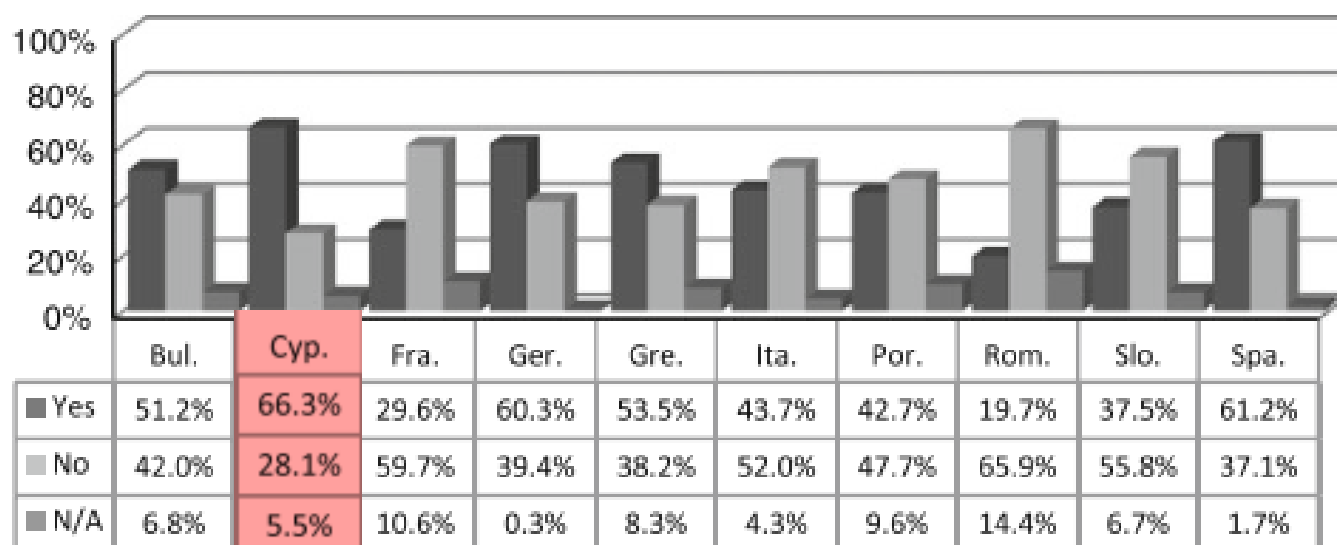
Fig. 7.9 Observed bullying: Carried out by native children on immigrant/Roma children (% of national samples)

Δήλωσαν οι ΕΚ (Δάφνη, 2013)

12.2 Bullying and Conflict Situations

211

Fig. 12.11 Observed bullying: directed at immigrant/Roma children (% of national samples)

Προηγούμενη Βιβλιογραφία

- Διεθνικός Εκφοβισμός σε Ε/Κ σχολεία: Ευρωπαϊκές έρευνες Elamé, (2013) «ΜΑΒΕ-Δάφνη 3» και Vryonides, (2014) «Children's voices Exploring Interethnic Violence and Children's Rights in School Environment».
  - Μεγαλύτερα αναφερόμενα ποσοστά στη δευτεροβάθμια εκπαίδευση (12-16 ετών) – αγόρια.
  - Τα ποσοστά θυματοποίησης προς τα παιδιά μεταναστών (ιδιαίτερα από τη Μέση Ανατολή και Ανατολική Ευρώπη) παρουσιάζονται σε υψηλά ποσοστά και σχετίζονται με τον τρόπο καταγωγής και εθνικότητας.
  - Οικογενειακοί παράγοντες: ανεργία του πατέρα, παραμέληση και ενδοοικογενειακή βία, οι αξίες και οι στάσεις της οικογένειας όσον αφορά τη μετανάστευση και τις εθνικές διαφορές.
  - Οι φιλίες και η επαφή με τους Ελληνοκυπρίους ως προστατευτικός παράγοντας για τους μετανάστες

Kyriaki Fousiani, Michalis Michaelides & Panagiota Dimitropoulou (2018)

- Διερεύνησαν πως οι παρατηρητές αξιολογούν τους θύτες εκφοβισμού με βάση την εθνικότητα τους
- Όταν ο θύτης προέρχεται από την ενδοομάδα, τότε ο εκφοβισμός είναι πιο αποδεκτός, ειδικά όταν τα θύματα προέρχονται από την εξωομάδα
- Οι παρατηρητές προσδίδουν λιγότερα (a) human uniqueness characteristics (π.χ. πολιτισμένοι, ηθικοί, έξυπνοι – απανθρωποποίηση – κατώτερα όντα) (b) human nature (π.χ. βίωση συναισθημάτων τα οποία ξεχωρίζουν τα άτομα από τις μηχανές)
  - στους θύτες της εξωομάδας παρά της ενδοομάδας, ειδικά αν τα θύματα προέρχονται από την ενδοομάδα.
- Οι παρατηρητές δείχνουν μεγαλύτερη ενσυναίσθηση στο θύμα της ενδοομάδας που έχει θυματοποιηθεί από άτομο της εξωομάδας
- Οι παρατηρητές πιο εύκολα μπορούν να μπουν στην θέση του θύτη της ενδοομάδας, να κατανοήσουν τα κίνητρα του και να τον δικαιολογήσουν όταν θυματοποιεί άτομο της εξωομάδας (αυτό δεν συμβαίνει όταν άτομο της εξωομάδας ενοχλεί άτομο της ενδοομάδας).

Παρούσα Έρευνα

- Η μελέτη αφορά τις σχέσεις ανάμεσα στους Ελληνοκύπριους εφήβους μαθητές με τα παιδιά μεταναστών που φοιτούν στα Ελληνοκυπριακά σχολεία (Ελλάδα, Έλληνες του Πόντου, Ρουμανία, Βουλγαρία, Αγγλία, Ρωσία, Γεωργία και Συρία)

Περίληψη

- Η διερεύνηση των κοινωνικών διαδικασιών που εμπλέκονται κατά το διεθνικό εκφοβισμό
  - Εθνική ταυτότητα της ομάδας (National Identity)
  - Οι κοινωνικές νόρμες της ομάδας (Social Norms)
    - Απόψεις οικογένειας για μετανάστευση
    - Πολιτικές ενσωμάτωσης ή διαχείρισης περιστατικών διεθνικού εκφοβισμού από το σχολείο
  - Απειλές (ρεαλιστική και συμβολική απειλή, διομαδικό άγχος, στερεότυπα) και Προκατάληψη (αρνητικές στάσεις λόγω συμμετοχής σε συγκεκριμένη ομάδα).
  - Έλεγχος δημογραφικών στοιχείων (κοινωνικό –οικονομικό στάτους της οικογένειας, π.χ. ανεργία), φύλο του θύτη, η εθνικότητα των μεταναστών, ο βαθμός ενσωμάτωσης των μεταναστών (φιλίες, γνώση της γλώσσας)
  - Στοιχεία Προσωπικότητας (παρορμητικότητα, ναρκισσισμός, σκληρο-παθητικά χαρακτηριστικά)

Παγκύπρια Έρευνα

- Μεθοδολογία: Διαχρονική έρευνα με τη χορήγηση πανομοιότυπων ερωτηματολογίων σε δύο χρονικές φάσεις (5 – 6 μηνών)
- Συμμετέχοντες 864 μαθητές (Οκτώβρης – Δεκέμβρης 2017): 685 Ελληνοκύπριοι και 179 παιδιά μεταναστών
  - Γυμνάσια και Λύκεια (Ηλικίες 12 - 16)
  - Δεύτερη φάση: 855 μαθητές, Ελληνοκύπριοι ($N=679$) και μετανάστες ($N=176$)
- Ελληνοκύπριοι αγόρια, 43.2% ($N=296$) και κορίτσια 56.8% ($N=389$) (14.5 μέσος όρος ηλικίας)
- Μετανάστες αγόρια 46.4% ($N=83$) και κορίτσια 53.3% ($N=96$) (15 μέσος όρος ηλικίας)
  - 70.8% Ευρωπαίοι(Άγγλοι, Ρουμάνοι, Ρώσοι, Βούλγαροι, Γεωργιανοί και Έλληνες) και 29.2% εκτός Ευρώπης (Παλαιστίνη, Συρία, Σομαλία, Αίγυπτος, Φιλιππίνες, Ιρανοί, Ιρακινοί, Τουρκοκύπριοι).

Μέσοι όροι – Ποιος θυματοποιείται πιο συχνά;

- **Ελληνοκύπριοι (N = 685)**

- Victimization Frequency

- $M = .13$
    - Ποτέ: 636 (92,8%)
    - 1 φορά το μήνα : 17 (2.5 %)
    - 2-3 φορές το μήνα: 22 (3.2%)
    - 1 φορά τη βδομάδα: 6 (.9%)
    - Καθημερινά: 4 (.6%)

- Bully

- $M = .29$

- Victim

- $M = .32$

- Ethnic Bully

- $M = .20$

- **Μετανάστες (N = 179)**

- Victimization Frequency

- $M = .71$
    - Ποτέ: 114 (64.4%)
    - 1 φορά το μήνα: 23 (13 %)
    - 2-3 φορές το μήνα: 25 (13.6 %)
    - 1 φορά τη βδομάδα: 10 (5.1%)
    - Καθημερινά: 7 (4%)

- Bully

- $M = .41$

- Victim

- $M = .58$

- Ethnic Bully

- $M = .14$

- Ethnic Victim

- $M = .33$

Ελληνοκύπριοι - Θύμα

	Δεν ισχύει καθόλου	Ισχύει ελάχιστα	Ισχύει λίγο	Ισχύει αρκετά	Ισχύει πάρα πολύ
Κάποιος ή κάποιοι συμμαθητές μου με ενοχλούν.	62.3%	21.8%	9.3%	3.6%	2%
Κάποιος ή κάποιοι συμμαθητές μου με κοροϊδεύουν.	67.7%	20.1%	6.6%	2.9%	1.8%
Κάποιος ή κάποιοι συμμαθητές μου, μου φωνάζουν διάφορα προσβλητικά επίθετα.	71.2%	16.9%	6.4%	2.9%	1.6%
Κάποιος ή κάποιοι συμμαθητές μου προσπαθούν να με κτυπήσουν.	83.9%	10.8%	2.2%	.7%	1.5%
Κάποιος ή κάποιοι συμμαθητές μου λένε ψέματα για μένα και διαδίδουν φήμες σε άλλους για να με αντιπαθήσουν.	68.5%	16.9	7.3	4.1	2.3
Κάποιος ή κάποιοι συμμαθητές μου προσπαθούν να πάρουν χωρίς άδεια ή να σπάσουν κάτι δικό μου.	79.9%	14.9%	2.3%	1%	1%
Κάποιος ή κάποιοι συμμαθητές μου με έχουν απειλήσει και με έχουν αναγκάσει να κάνω πράγματα που δεν θέλω.	89.9	7	1.2%	.4	.6
Κάποιος ή κάποιοι συμμαθητές μου με έχουν ενοχλήσει με τηλεφωνήματα, μηνύματα ή εικόνες στο τηλέφωνο ή το διαδίκτυο.	87.9%	7.7%	1.2%	1.2%	1.2%
Κάποιος ή κάποιοι συμμαθητές μου με αποκλείουν συχνά από την παρέα και με αφήνουν έξω.	80%	12.7%	3.5%	1.3%	1.6%

Μετανάστες - Θύμα

	Δεν ισχύει καθόλου	Ισχύει ελάχιστα	Ισχύει λίγο	Ισχύει αρκετά	Ισχύει πάρα πολύ
Κάποιος ή κάποιοι συμμαθητές μου με ενοχλούν.	48.6%	27.9%	7.8%	10.1%	3.9%
Κάποιος ή κάποιοι συμμαθητές μου με κοροϊδεύουν.	53.6%	22.9%	11.2%	5%	5.6%
Κάποιος ή κάποιοι συμμαθητές μου, μου φωνάζουν διάφορα προσβλητικά επίθετα.	68.7%	15.1%	8.4%	2.8%	3.4%
Κάποιος ή κάποιοι συμμαθητές μου προσπαθούν να με κτυπήσουν.	81.6%	8.9%	5%	1.1%	1.7%
Κάποιος ή κάποιοι συμμαθητές μου λένε ψέματα για μένα και διαδίδουν φήμες σε άλλους για να με αντιπαθήσουν.	63.1%	17.9%	7.3%	4.5%	5.6%
Κάποιος ή κάποιοι συμμαθητές μου προσπαθούν να πάρουν χωρίς άδεια ή να σπάσουν κάτι δικό μου.	83.2%	8.9%	2.2%	2.2%	1.7%
Κάποιος ή κάποιοι συμμαθητές μου με έχουν απειλήσει και με έχουν αναγκάσει να κάνω πράγματα που δεν θέλω.	90.5%	4.5%	1.7%	1.1%	.6%
Κάποιος ή κάποιοι συμμαθητές μου με έχουν ενοχλήσει με τηλεφωνήματα, μηνύματα ή εικόνες στο τηλέφωνο ή το διαδίκτυο.	85.5%	6.1%	5%	1.1%	.6%
Κάποιος ή κάποιοι συμμαθητές μου με αποκλείουν συχνά από την παρέα και με αφήνουν έξω.	72.1%	11.2%	3.9%	4.5%	6.7%

Μετανάστες - Θύμα

	Δεν ισχύει καθόλου	Ισχύει ελάχιστα	Ισχύει λίγο	Ισχύει αρκετά	Ισχύει πάρα πολύ
Οι άλλοι μαθητές με κοροϊδεύουν και με προσβάλλουν με άσχημα λόγια λόγω της εθνικότητάς μου (π.χ. επειδή είμαι από τη Ρουμανία).	69.8%	17.9%	3.4%	4.5%	2.8%
Άλλοι μαθητές μιλούν πίσω από την πλάτη μου για την εθνικότητα μου (π.χ. επειδή είμαι από Ρουμανία).	69.8%	16.2%	6.7%	2.8%	2.8%
Άλλοι μαθητές μου στέλλουν προσβλητικά μηνύματα και σχόλια στο Facebook για την εθνικότητα μου.	90.5%	4.5%	2.8%	0%	.6%
Άλλοι μαθητές δεν μου μιλούν και με αποφεύγουν λόγω της εθνικότητας.	82.1%	6.7%	5%	2.2%	2.2%
Άλλοι μαθητές με κτυπούν, κλωτσούν, φτύνουν λόγω της εθνικότητας μου.	89.9%	5%	2.8%	.6%	0%
Άλλοι μαθητές νιώθω να με αφήνουν έξω λόγω της εθνικότητας μου.	78.2%	9.5%	5%	2.8%	2.8%
Άλλοι μαθητές κρύβουν ή καταστρέφουν τα πράγματα μου λόγω της εθνικότητας μου.	92.2%	3.4%	1.1%	1.1%	.6%
Με ενοχλούν στο σχολείο λόγω της εθνικότητας μου.	81.6%	9.5%	4.5%	1.7%	1.1%

Ελληνοκύπριοι - Θύτης

	Δεν ισχύει καθόλου	Ισχύει ελάχιστα	Ισχύει λίγο	Ισχύει αρκετά	Ισχύει πάρα πολύ
Κάποιες φορές χωρίς να το θέλω αποκλείω (αφήνω έξω από την παρέα) παιδιά μεταναστών.	75.3%	13.5%	6.6%	2.4%	1.5%
Κάποιες φορές αγνοώ (δεν τους δίνω σημασία) παιδιά μεταναστών.	79%	8.8%	5.4%	3.1%	2.9%
Έτυχε να προσβάλω και να κοροϊδέψω παιδιά μεταναστών λόγω της εθνικότητας τους, του χρώματος τους, της ενδυμασίας τους ή της γλώσσας τους.	74.3%	14.3%	6.9%	1.3%	2.3%
Μου αρέσει να κάνω τους μαθητές από άλλες εθνικές ομάδες να εκνευρίζονται για να σπάω πλάκα.	74.7%	11.7%	4.5%	3.5%	4.7%
Οι μαθητές από άλλες εθνικότητες μου κτυπούν στα νεύρα.	82.9%	10.9%	3.6%	.4%	1.2%
Τσακώνομαι συχνά με μαθητές από άλλες εθνικές ομάδες.	90.2%	5.1%	1.5%	.6%	1.8%
Μαθητές από άλλες εθνικότητες με φοβούνται.	85.5%	7.4%	3.4%	1.3%	1.5%
Παιδιά από άλλες εθνικότητες παραπονιούνται ότι τα κτυπώ.	90.9%	4.5%	1.8%	1%	.9%
Παιδιά από άλλες εθνικότητες παραπονιούνται ότι τα πειράζω.	91.2%	4.7%	1.8%	.7%	.7%
Έχω πάρει αποβολή γιατί ενοχλώ μαθητές από άλλες εθνικές ομάδες.	96.1%	1.3%	1%	.4%	.3%

Μετανάστες - Θύτης

	Δεν ισχύει καθόλου	Ισχύει ελάχιστα	Ισχύει λίγο	Ισχύει αρκετά	Ισχύει πάρα πολύ
Κάποιες φορές χωρίς να το θέλω αφήνω έξω από τη παρέα παιδιά που ανήκουν σε διαφορετική χώρα.	81%	12.8%	2.8%	.6%	1.1%
Κάποιες φορές δεν μιλώ σε μαθητές από διαφορετικές χώρες.	79.9%	14%	1.1%	3.4%	0%
Μου αρέσει να κάνω τους μαθητές από άλλες χώρες να εκνευρίζονται για να σπάω πλάκα.	90.5%	4.5%	1.7%	0%	1.7%
Οι μαθητές από άλλες χώρες με νευριάζουν.	88.3%	5.6%	3.4%	1.1%	0%
Τσακώνομαι συχνά με μαθητές από άλλες χώρες.	90.5%	4.5%	1.7%	1.1%	.6%
Μαθητές από άλλες χώρες με φοβούνται.	88.3%	5%	3.4%	0%	1.7%
Παιδιά από άλλες χώρες παραπονιούνται ότι τα κτυπώ.	90.5%	5.6%	.6%	.6%	1.1%
Παιδιά από άλλες χώρες παραπονιούνται ότι τα πειράζω.	88.8%	7.3%	1.1%	.6%	.6%

Μετανάστες - Θύτης

	Δεν ισχύει καθόλου	Ισχύει ελάχιστα	Ισχύει λίγο	Ισχύει αρκετά	Ισχύει πάρα πολύ
Άλλοι συμμαθητές μου παραπονιούνται ότι τους πειράζω.	72.1%	14%	8.4%	2.2%	1.7%
Άλλοι συμμαθητές μου παραπονιούνται ότι τους κτυπώ.	82.1%	8.9%	2.2%	2.2%	2.8%
Έχω πάρει αποβολή ή έχω καταγγελθεί γιατί ενόχλησα άλλους μαθητές.	79.3%	10.1%	3.4%	3.9%	1.7%
Με έχουν καταγγείλει ότι βρίζω άλλους μαθητές.	83.8%	9.5%	2.8%	.6%	1.7%
Οι άλλοι μαθητές με φοβούνται.	72.1%	10.6%	8.4%	1.7%	5.6%
Θυμώνω εύκολα και ξεσπώ σε άλλους μαθητές.	68.2%	15.6%	5.6%	5%	3.9%
Θέλω οι άλλοι μαθητές να κάνουν ότι τους λέω εγώ.	86%	7.8%	2.2%	0%	2,2%
Οι αδύνατοι και οι φοβητσιάρηδες με νευριάζουν.	67%	17.3%	7.3%	2.2%	4.5%
Μπλέκω συχνά σε καβγάδες στο σχολείο.	80.4%	9.5%	5%	1.1%	2.2%
Μου αρέσει να κάνω τους συμμαθητές μου να εκνευρίζονται για να σπάω πλάκα.	74.3%	13.4%	3.4%	3.4%	3.9%

Ελληνοκύπριοι - Θύτης

	Δεν ισχύει καθόλου	Ισχύει ελάχιστα	Ισχύει λίγο	Ισχύει αρκετά	Ισχύει πάρα πολύ
Άλλοι συμμαθητές μου παραπονιούνται ότι τους πειράζω.	76.5%	16.4%	4.1%	1.6%	.6%
Άλλοι συμμαθητές μου παραπονιούνται ότι τους κτυπώ.	89.5%	6.4%	2.2%	.4%	.6%
Έχω πάρει αποβολή ή έχω καταγγελθεί γιατί ενόχλησα άλλους μαθητές.	87.7%	6.3%	3.4%	1%	.7%
Με έχουν καταγγείλει ότι βρίζω άλλους μαθητές.	87.3%	7.6%	2.9%	0%	1.3%
Οι άλλοι μαθητές με φοβούνται.	80.6%	11.1%	3.9%	1.3%	2.2%
Θυμώνω εύκολα και ξεσπώ σε άλλους μαθητές.	66.1%	20.4%	8.3%	2%	2.2%
Θέλω οι άλλοι μαθητές να κάνουν ότι τους λέω εγώ.	85.3%	9.2%	2%	1.8%	.9%
Οι αδύνατοι και οι φοβητσιάρηδες με νευριάζουν..	82.8%	11.1%	2.9%	1.2%	1.2%
Μπλέκω συχνά σε καβγάδες στο σχολείο.	85.4%	8.5%	2.9%	1.3%	1%
Μου αρέσει να κάνω τους συμμαθητές μου να εκνευρίζονται για να σπάω πλάκα.	68.6%	17.4%	6.1%	1.9%	5.1%

Ποια τα πιο συχνά θύματα ανάμεσα στους μετανάστες;

Παιδιά από μη Ευρωπαϊκές χώρες

- σε πολύ μεγαλύτερο βαθμό
  - $M=.59 \neq M=.21$
- και συχνότητα θύματα
  - $M=1.17 \neq M=.50 - p<.001$ (one way anova)
- Εθνική Θυματοποίηση: Ιράν, Συρία, Φιλιππίνες, Τουρκοκύπριοι
- Λιγότερη εθνική θυματοποίηση Ελλάδα, Ρωσία και Γεωργία

	WAVE 1	European						
		Non European		European		Comparisons		
		<i>M</i>	<i>SD</i>	<i>M</i>	<i>SD</i>	<i>t</i>	<i>Df</i>	<i>Sig.</i>
1	Victim	.90	.81	.46	.65	-3.45	79.53	.001
2	Victim frequency	1.17	1.35	.50	.94	-3.27	72.36	.002
3	Ethnic Victim	.52	.65	.20	.46	-3.21	73.25	.002
4	Collective Identity	3.61	.56	3.25	.68	-3.62	114.81	.000
5	Patriotism	5.09	1.15	4.52	1.14	-2.97	91.74	.004
6	Ethnocentrism	4.08	1.31	3.56	1.13	-2.47	81.80	.015
7	Violence Climate	1.72	.85	1.36	.84	-2.59	95.14	.011
8	Isolation	2.66	1.00	2.28	1.00	-2.16	67.24	.034
9	Religion importance	2.84	1.36	2.15	1.43	-3.04	99.93	.003
10	Language Knowledge	3.07	1.11	3.60	.70	3.16	67.10	.002
11	Quantity of Contact with GC	3.28	1.09	3.61	.76	2.23	176	.026
Wave 2 (additionally)								
10	Bully	.60	.82	.33	.49	-2.25	67.58	.027

Ελληνοκύπριοι – Υποδείξεις Θυτών

	Wave 1		Wave 2	
	Mean	SD	Mean	SD
Bulgarians	.96	1.35	.72	1.21
English	.31	.73	.28	.69
Georgians	.61	1.17	.57	1.13
Greeks	.87	1.32	.69	1.06
Greek Cypriots	1.15	1.42	.91	1.26
Palestinians	.51	1.09	.43	.96
Romanians	1.04	1.36	.88	1.27
Russia	.50	1.01	.48	.94
Syrians	.91	1.36	.73	1.17
Turkish Cypriots	.45	1.09	.68	1.25

Ελληνοκύπριοι –Υποδείξεις Θυμάτων

	Wave 1		Wave 2	
	Mean	SD	Mean	SD
Bulgarians	.76	1.20	.62	1.03
English	.36	.80	.33	.75
Georgians	.59	1.08	.55	1.07
Greeks	.66	1.03	.63	1.03
Greek Cypriots	.76	1.15	.72	1.11
Palestinians	.63	1.13	.59	1.10
Romanians	.82	1.18	.79	1.14
Russia	.43	.85	.45	.90
Syrians	1.01	1.35	.88	1.28
Turkish Cypriots	.48	1.06	.74	1.29

Μετανάστες – Υποδείξεις Θυμάτων

	Wave 1		Wave 2	
	Mean	SD	Mean	SD
Bulgarians	.61	1.09	.60	1.11
English	.27	.69	.38	.84
Georgians	.39	.86	.54	1.08
Greeks	.52	1.01	.59	1.01
Greek Cypriots	.44	.84	.62	.98
Palestinians	.57	1.07	.62	1.14
Romanians	.69	1.04	.75	1.15
Russia	.38	.75	.49	.99
Syrians	.70	1.04	.75	1.13
Turkish Cypriots	.40	.97	.65	1.19

Μετανάστες – Υποδείξεις Θυτών

	Wave 1		Wave 2	
	Mean	SD	Mean	SD
Bulgarians	.84	1.21	.90	1.30
English	.24	.70	.24	.70
Georgians	.60	1.20	.78	1.31
Greeks	.83	1.29	.76	1.18
Greek Cypriots	1.09	1.36	.95	1.31
Palestinians	.58	1.09	.51	1.02
Romanians	.85	1.14	.86	1.20
Russia	.48	.92	.62	1.13
Syrians	.87	1.39	.57	1.08
Turkish Cypriots	.66	1.36	.63	1.15

Στατιστικά Σημαντικές Διαφορές (N = 682, GC)

	Boys	Girl s
Bullying	.38	.20
Ethnic Bullying	.29	.13
Callous Unemotional Traits+	2.64	3.14
Impulsivity	1.70	1.49
Narcissism	1.11	.84
Obey School Norms	1.37	1.71
Realistic Threats	1.47	1.06
Symbolic Threats	1.44	1.13
Immigrant Stereotypes +	1.99	2.17
TC Stereotypes +	1.76	2.00
TC stress	2.01	1.82
Quality of Contact (immigrants)	2.17	2.51
Civic Attachment	3.54	3.93
Ethnic Attachment	2.78	2.42
School Norms	2.41	2.80
Family Norms	2.79	2.94

Greek-Cypriots Positive Attitudes

0 – Υπερβολικά Αρνητικά	5 – Ουδέτερα	10 Υπερβολικά Θετικά
	M	
Έλληνες	7.55	
Άγγλοι	6.40	
Πόντιοι	6.30	
Ρώσοι	5.70	
Ρουμάνοι	5.29	
Βούλγαροι	5.11	
Παλαιστίνιοι	5.11	
Σύριοι	4.89	
Τουρκοκύπριοι	4.40	
Μετανάστες Γενικά	5.03	

Σημαντικές συσχετίσεις ανάμεσα στους δύο χρόνους - Ελληνοκύπριοι

- Ο εθνικός εκφοβισμός του Χρόνου 2 σχετίζεται με τις εξής μεταβλητές του χρόνου 1:
  - Σχετική εθνική ταυτότητα (Κυπροκεντρισμός vs Ελληνοκεντρισμός)
  - Πολιτειακή ταυτότητα (-)
  - Εθνική ταυτότητα (+)
  - Θετικές νόρμες οικογένειας (-)
  - Θετικές νόρμες σχολείου (-)
  - Θετικά στερεότυπα προς μετανάστες και ΤΚ (-)
  - Θετικά συναισθήματα προς μετανάστες και ΤΚ (-)
  - Απειλές (+)
  - Διομαδικό Άγχος (+)
  - Ποσοτική και Ποιοτική Επαφή (-)
  - Χαρακτηριστικά Προσωπικότητας

Διαφορές στα σχολεία - Ελληνοκύπριοι

- Σε σχολική νόρμα και κλίμα βίας
- Σε θυματοποίηση
- Σε προσκόλληση ταυτότητας και εθνικισμό
- Σε στερεότυπα και στρες
- Σε ποσοτική επαφή και φιλίες
- Διαφορετική συγκέντρωση μεταναστών σε κάθε σχολείο (διαφορετικό πλαίσιο)

Μετανάστες - Συσχετίσεις

Ο εθνικός εκφοβισμός του Χρόνου 2 σχετίζεται:

- Εθνικότητα (μη Ευρωπαίοι)
- Με γνώση και χρήση της Ελληνικής γλώσσας (-)
- Σύνθεση τάξης (πολλοί μετανάστες) (+)
- Ποσοτική επαφή (-)
- Φιλίες οικογένειας (-)
- Θετικά συναισθήματα προς ΕΚ (-)
- Διομαδικό Άγχος προς ΕΚ (+)
- Αρνητικό Σχολικό Κλίμα (+)
- Με εθνική θυματοποίηση (+)
- Με ενσωμάτωση (-)
- Χαρακτηριστικά Προσωπικότητας

Μετανάστες - Συσχετίσεις

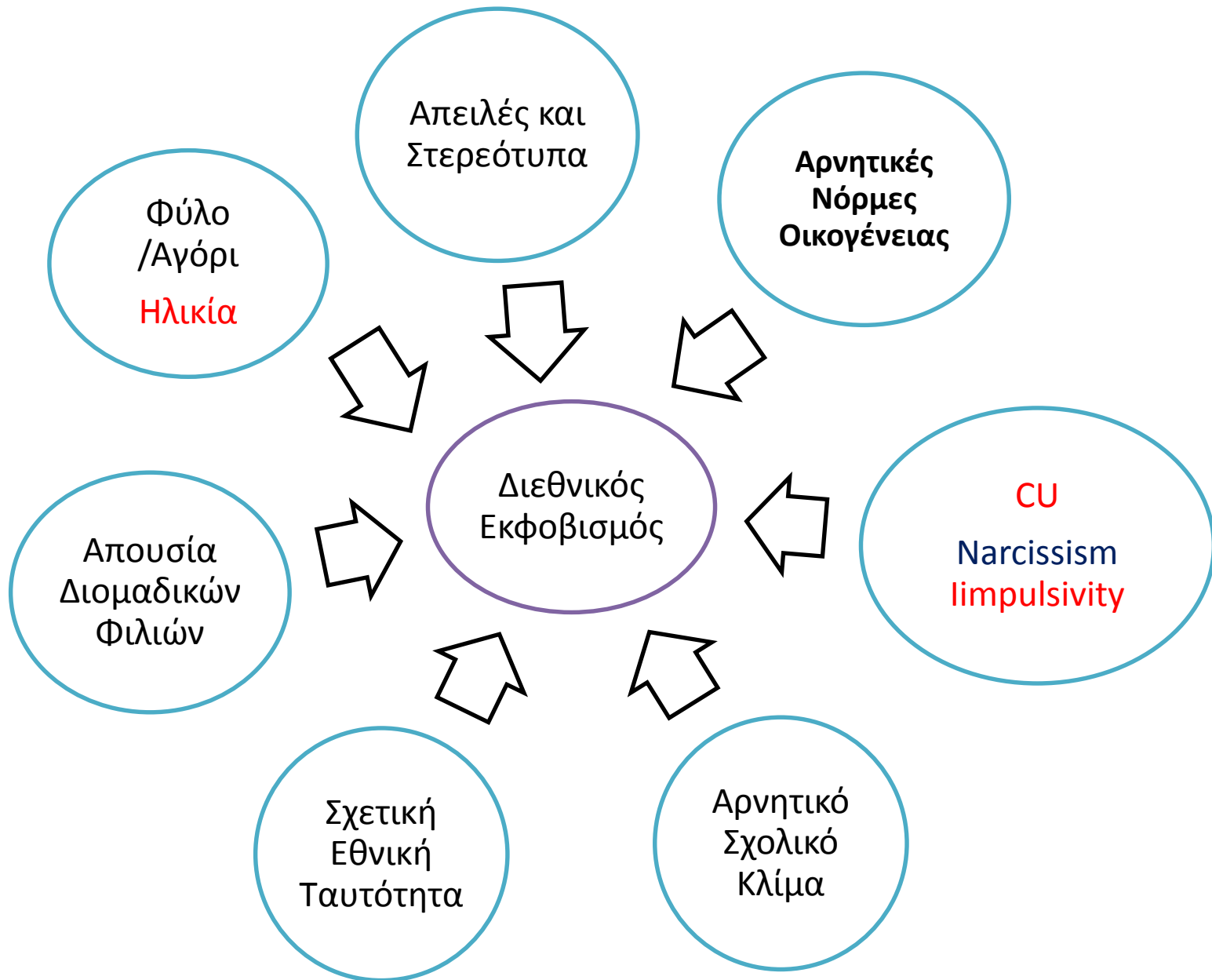
Η εθνική θυματοποίηση του Χρόνου 2 σχετίζεται:

- Εθνικότητα (μη Ευρωπαίοι)
- Με γνώση και χρήση της Ελληνικής Γλώσσας (-)
- Με τα χρόνια διαμονής (-)
- Διομαδικές Φιλίες, ποιοτική και ποσοτική επαφή (-)
- Θετικά συναισθήματα προς ΕΚ (-)
- Εθνοκεντρισμό (+)
- Αρνητικό σχολικό κλίμα (+)
- Διομαδικό άγχος προς ΕΚ (+)
- Ενσωμάτωση (-)

Ελληνοκύπριοι – Παλινδρομήσεις – Εθνικός Εκφοβισμός

	B	SE B	B	R ²	ΔR ²
Step 3				.31	.16***
Gender	-.09	.03	-.11**		
Age	-.00	.01	-.01		
Narcissism	.09	.03	.15**		
Impulsivity	.02	.02	.04		
Callous Unemotional	-.02	.02	-.05		
Positive Family Norms	-.11	.02	-.25***		
School Climate	.05	.01	.13***		
Threats	.04	.02	.10*		
Positive Stereotypes	-.04	.02	-.10*		
Friendships	.06	.03	.07*		
Relative Ethnic ID	-.04	.01	-.10**		

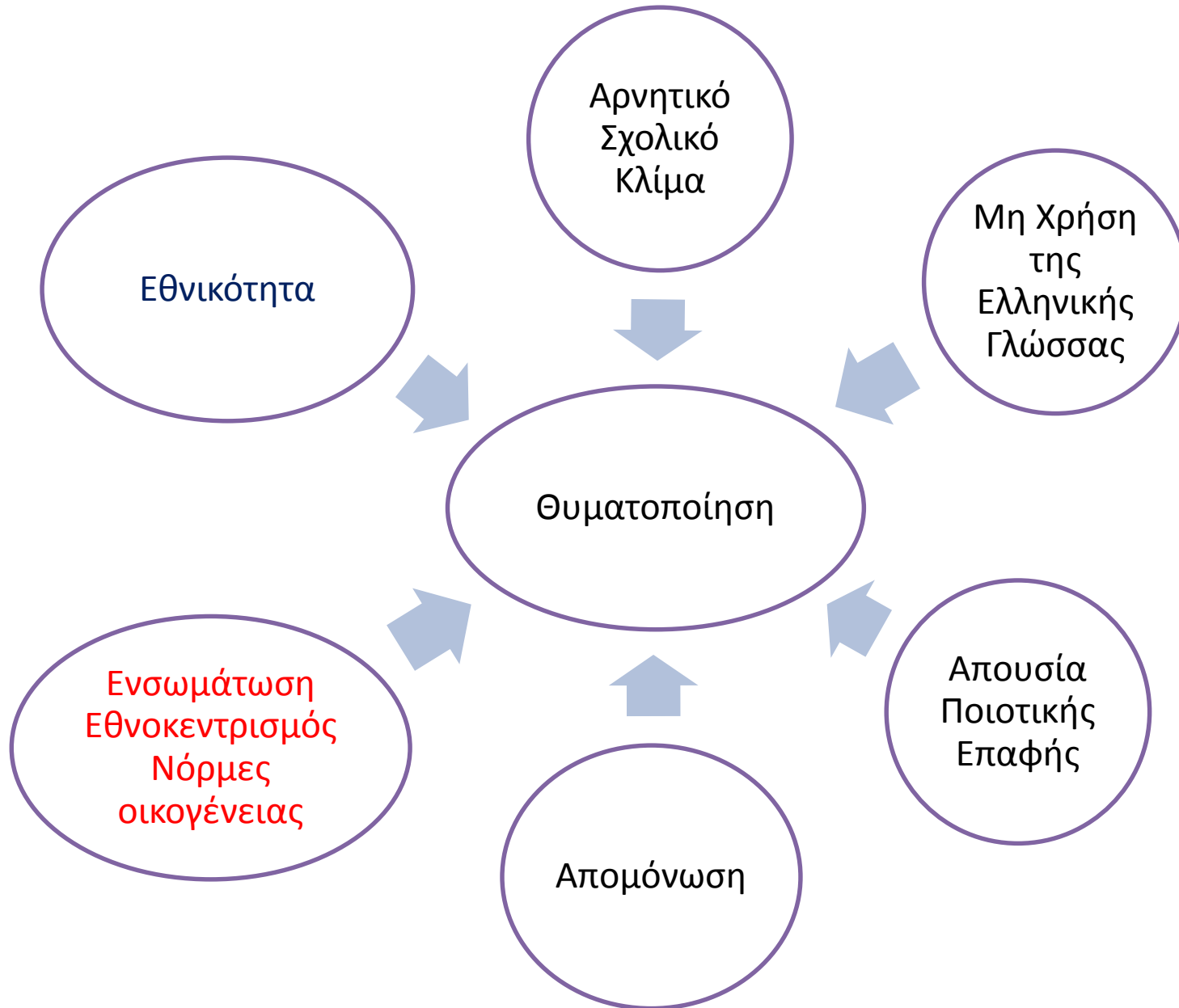
Ελληνοκύπριοι – Ιεραρχική Παλινδρόμηση

Μετανάστες - Παλινδρόμηση

	Ethnic Victimization			
	B	SE B	B	R ²
Conflict School Climate	.25	.04	.44***	.36***
Isolation	.10	.04	.20**	
Assimilation	.00	.04	.01	
Ethnocentrism	-.05	.03	-.11	
Ethnicity	.17	.08	.14*	
Family Norms	.00	.04	.00	
Quality of Contact	-.08	.04	-.16*	
Language Use	-.32	.06	-.43***	

Μετανάστες - Θυματοποίηση

Απορίες μαθητών

- Τι σημαίνει μετανάστης, πρόσφυγας, πολιτικός πρόσφυγας;
- Τι είναι Συρία; Παλαιστίνη;

Πρόληψη και Αντιμετώπιση Εθνικού Εκφοβισμού και Προκατάληψης

- Καταπολέμηση της άγνοιας και της αμάθειας
- Καλλιέργεια ενσυναίσθησης και λήψη της Οπτικής Γωνιάς του Άλλου
- Επεξήγηση των όρων πρόσφυγας, μετανάστης, ασυνόδευτα παιδιά κλπ.
- Προσφυγιά της Κύπρου και οικονομικοί μετανάστες της Κύπρου;
- Σχολικό Κλίμα
- Συζήτηση για θέματα μετανάστευσης, ρατσισμού, διακρίσεων.
- Ποιοτική Επαφή (ίσος κύρος, που στηρίζεται από τους θεσμούς, με κοινούς στόχους)

Καλλιέργεια ενσυναίσθησης και της οπτικής γωνίας του άλλου

"Οι γονείς μου είναι απροσβέσιμοι".
 "My parents are missing".

Σύμφωνα με στοιχεία της διεύθυνσης Αποδήμων του
υπουργείου Εξωτερικών, το σύνολο των
Ελληνοκυπρίων που ζουν μόνιμα σε όλο τον κόσμο
είναι 511.000

- Οικονομικοί μετανάστες

Διαχείριση Περιστατικών Εκφοβιστικής Συμπεριφοράς στο σχολείο:

- Σχεδιασμός και εφαρμογή προληπτικών και παρεμβατικών προγραμμάτων
- Δημιουργία κλίματος μηδενικής ανοχής της σχολικής επιθετικότητας

Πρόληψη

- Εντοπισμός των μαθητών «σε ρίσκο» και των ομάδων επικινδυνότητας (μειονοτικές ομάδες, μετανάστες, παιδιά με ιδιαιτερότητες, LGBTQ youth)
- Καθιέρωση του θεσμού του «Μέντορα»: στενότερη στήριξη και παρακολούθηση των μαθητών σε ρίσκο
- Επιμόρφωση εκπαιδευτικών, γονιών και μαθητών.
- Εκπαίδευση «παρατηρητών». Ο θύτης ενισχύεται από το κοινό του.
- Antibullying campaigns (αφίσες, εμπλοκή μαθητών, συζητήσεις εφήβων, εργασίες, εκθέσεις, ομαδικές εργασίες, τέχνη, αναλυτικό πρόγραμμα)

Για την πρόληψη

- Συζητήσεις με τους μαθητές για δικαιώματα, κανόνες και συνέπειες
- **Ενίσχυση της φιλίας και της παρέας ως το πλέον κατάλληλο μέσο για αντιμετώπιση περιστατικών εκφοβισμού**
- Ένταξη των νεοφερμένων μαθητών ή των περιθωριοποιημένων στη σχολική ομάδα
- Ουσιαστική εποπτεία των χώρων του σχολείου στους οποίους πιθανόν να παρουσιάζονται περιστατικά
- Αναφέρουμε στους μαθητές ότι ο εκφοβισμός είναι ευθύνη όλων και συμφωνούν στα εξής: Αναφέρουμε περιστατικά θυματοποίησης και βοηθούμε τα θύματα
- Ενθαρρύνουμε την αναφορά των περιστατικών

Για την Πρόληψη

- Δημιουργία ασφαλούς και θετικού κλίματος στο σχολείο
  - Οι μαθητές που νιώθουν το σχολείο ως ασφαλή χώρο και υποστηρικτικό είναι πιο πιθανόν να αναφέρουν περιστατικά εκφοβισμού
  - Μουσική κατά τα διαλείμματα, οργάνωση παιχνιδιών κατά τα διαλείμματα, δράσεις μέσα στο σχολείο (εμπλοκή παραβατικών μαθητών –μπογιάντισμα, γκράφιτι)
- Δημιουργία καλών σχέσεων – εμπιστοσύνης και επικοινωνίας ανάμεσα στον εκπαιδευτικό και τους μαθητές
- Συζήτηση με τους μαθητές για αυτά που τους απασχολούν, για τον εκφοβισμό, συζήτηση για τις σχέσεις ανάμεσα στους μαθητές
- Ενημέρωση για Ασφαλές διαδίκτυο, ενημέρωση για το cyber-bullying, προσωπικές πληροφορίες, privacy.

Dan Olweus (1993)

- Σχεδόν όλα τα προληπτικά προγράμματα στηρίζονται στις αρχές του:
- Αλλαγή του σχολικού κλίματος για μείωση του εκφοβισμού
  - Δημιουργία σχολικού περιβάλλοντος που χαρακτηρίζεται από ζεστασιά, θετικότητα, δεκτικότητα και αλληλεπίδραση με τους ενήλικες
  - Καθιέρωση ξεκάθαρων κανόνων και συνεπειών για τις μη επιθυμητές συμπεριφορές
  - Εφαρμογή μη εχθρικής αρνητικής στάσης όταν ένας μαθητής σπάσει έναν κανόνα
  - Οι ενήλικες στο σχολείο έχουν την ευθύνη να διατηρούν ένα ασφαλές και υποστηρικτικό σχολικό κλίμα

Ανίχνευση και αξιολόγηση ύπαρξης εκφοβισμού στο σχολείο

- Κάντε έρευνα
- Δώστε ανώνυμα ερωτηματολόγια στους μαθητές για να ανιχνεύσετε πληροφορίες ή ρωτήστε εμπιστευτικά:
  - Υπάρχει εκφοβισμός στο σχολείο;
  - Ποια τα θύματα και θύτες;
  - Τι είδος εκφοβισμού υπάρχει;
  - Που συμβαίνει συνήθως;
  - Υπήρξες θύμα εκφοβισμού;
  - Πόσοι μαθητές περίπου εμπλέκονται σε εκφοβισμό;
  - Διερεύνηση για περιστατικά τα οποία συμβαίνουν εκτός του χώρου του σχολείου ανάμεσα σε μαθητές (διαδίκτυο κλπ.)

Διαχείριση Περιστατικών Εκφοβισμού

Παρέμβαση και Σχέδιο Δράσης

Σχέδιο Δράσης

- Πολιτική δράσης σχολικής μονάδας: συμφωνημένη, οργανωμένη, κοινή
- Συμφωνημένες διαδικασίες: οι εκπαιδευτικοί νιώθουν ασφαλείς και δρουν με αυτοπεποίθηση και σταθερότητα

Καθορισμός Διαδικασίας για την Αναφορά των Περιστατικών Εκφοβιστικής Συμπεριφοράς

ΠΩΣ, ΠΟΙΟΣ, ΠΟΤΕ

- Είναι ζωτικής σημασίας η ενθάρρυνση των παιδιών **να αναφέρουν την εκφοβιστική συμπεριφορά**, γιατί σε διαφορετική περίπτωση αυτή δεν μειώνεται
- Οι μαθητές πρέπει να ξέρουν το πώς αναφέρουν, σε ποιον αναφέρουν και πότε αναφέρουν
- Οι γονείς επίσης επιβάλλεται να γνωρίζουν τη διαδικασία που ακολουθείται για την αναφορά

Όταν γίνεται καταγγελία κάποιου περιστατικού, πρέπει να υπάρχουν οι κατάλληλες διευθετήσεις για να τυγχάνει άμεσης διερεύνησης

Πρωτόκολλο Διαχείρισης Περιστατικών Εκφοβιστικής Συμπεριφοράς

Περιλαμβάνει:

- Ομάδα Παρέμβασης
- Ποιος αναλαμβάνει τη διαχείριση;
- Που γίνεται αυτή;
- Τη σοβαρότητα που αποδίδεται στα διάφορα περιστατικά.
- Τις συνέπειες για τους δράστες.
- Την εμπλοκή των γονιών.
- Τη διαδικασία παρακολούθησης της εξέλιξης των περιστατικών.
- Κοινωνική, συναισθηματική και γνωστική υποστήριξη στο θύμα, το θύτη και το θεατή (εκπαιδευμένος εκπαιδευτικός, σχολικός σύμβουλος ή σχολικός ψυχολόγος)
  - Ευκαιρίες στους μαθητές να αναπτύξουν διαπροσωπικές δεξιότητες

Εκπαιδευτικός που Αναλαμβάνει τη Διαχείριση Περιστατικού :

- Διερευνά το περιστατικό ξεχωριστά με τον δράστη και ξεχωριστά με το μαθητή-στόχο
- Αποφεύγουμε επαφή θύτη και θύματος για απολογία και επίλυσης σύγκρουσης λόγω ανισότητας δύναμης αλλά και γιατί δεν υπήρχε λόγος αρχικά για τον εκφοβισμό.
- Προσπαθεί να βοηθήσει το δράστη να κατανοήσει πως νιώθει ο μαθητής-στόχος, να αναπτύξει αίσθημα υπευθυνότητας για την τήρηση των κανονισμών κλπ.
- Αναμένει ότι ο δράστης δεν πρόκειται να παραδεχτεί τις πράξεις του, θα αρνηθεί ότι τις διέπραξε και θα προσπαθήσει να επιρρίψει την ευθύνη στο , μαθητή-στόχο
- Δεν αγνοεί (εκεί όπου υπάρχουν) τους θεατές του περιστατικού
- Καταγραφή περιστατικών και τηρεί σημειώσεις, γιατί θα τις χρειαστεί κατά την επικοινωνία του με τους γονείς του δράστη, οι οποίοι συχνά αμφισβητούν ότι το παιδί τους παρουσιάζει τέτοια συμπεριφορά.

Ενέργειες του Εκπαιδευτικού

- Διαβεβαιώνει το μαθητή θύμα ότι δεν ευθύνεται ο ίδιος για το ότι έχει συμβεί, ότι δεν έχει να πάθει τίποτε και ότι είναι σε θέση και μπορεί να του παράσχει την απαραίτητη προστασία
  - Να τον ενθαρρύνει για το ότι τα πράγματα μπορούν να αλλάξουν μόνο αν σπάσει τη σιωπή
  - Να εξηγήσει ότι η κοινοποίηση των περιστατικών στο σχολείο δεν αποτελεί κάρφωμα
- Να συζητήσει το γεγονός στην ομάδα τάξης ως κάτι πολύ σοβαρό και ως ευθύνη όλων
- Να προτείνει στο μαθητή πρακτικούς τρόπους αντιμετώπισης δύσκολων καταστάσεων
- Ενημέρωση υπόλοιπων εκπαιδευτικών και διεύθυνσης

Ακραίες Περιπτώσεις

- ΟΑΠ
- Σχολικός Συνεργάτης – Εναλλακτικό Πρόγραμμα
– Θεσμός Μέντορα
- Παιδοψυχιατρικές και Ψυχολογικές Υπηρεσίες
- Απογευματινές Δραστηριότητες

Ενδυναμώνουμε το μαθητή- στόχο!!

- Πρέπει να μάθει να υπερασπίζεται τον εαυτό του
- Να αντιδρά, να απαντά, ή να αγνοεί, να μην δείχνει ότι επηρεάζεται (π.χ. κλάμα), να μην επιτρέπει τίποτα - ο φόβος τρέφει το θύτη και τον αποθρασύνει
- Δεξιότητες αντίστασης και άμυνας (π.χ. έτοιμες φράσεις που μπορεί να έχει να πει ή να απαντήσει)
- Να μην δίνει στο θύτη αυτό που θέλει (γελοιοποίηση)
- Η υπερβολική υπερπροστασία από γονείς σχετίζεται με τη θυματοποίηση: η υπερπροστασία διδάσκει την παθητική αντιμετώπιση της ζωής και την υποταγή στην εξουσία
- Συζήτηση με γονείς για αυτονόμηση και ανεξαρτητοποίηση
  - Αθλήματα αυτοάμυνας για ενίσχυση της αυτοπεποίθησης
  - Επιδεικνύουμε και ενισχύουμε τα θετικά τους στοιχεία
  - Αυξάνουμε την αυτοεκτίμηση τους

Προς το θύτη:

- Δίνουμε ένα ξεκάθαρο μήνυμα ότι το bullying δεν είναι αποδεκτό και πρέπει να σταματήσει (zero tolerance)
- Ακούμε τι έχει να πει ο μαθητής ιδιωτικά
- Καθορίζουμε ξεκάθαρους κανόνες και θέτουμε συνέπειες
- Διδάσκουμε την ενσυναίσθηση
- Φιλότιμο
- Συμβόλαιο: Είναι σκόπιμο να σχεδιαστεί ένα πλάνο συμπεριφοράς μαζί με τον μαθητή, ώστε κι εκείνος να έχει ενεργητικό και υπεύθυνο ρόλο στη διαδικασία αλλαγής της συμπεριφοράς του με την υπογραφή συμβολαίου – δέσμευση.
- Ενημέρωση για την κατάσταση του θύματος π.χ. ειδικές δυσκολίες, ή σύνδρομο, εξηγούμε
- Αυτός που συμπεριφέρεται με βία έχει υποστεί βία (θύτης είναι θύμα και χρειάζεται κατανόηση)

Προς το θύτη

- Δημιουργείτε μαζί του σχέση εμπιστοσύνης
- Ρωτήστε πως πηγαίνουν τα πράγματα για αυτόν; Αν συμβαίνει κάτι στο σπίτι ή στον ίδιο;
- Πάντα να προτείνετε τη βοήθεια σας
- Προσπαθήστε να μάθετε τι είναι αυτό που πραγματικά απασχολεί το μαθητή και διερευνήστε τα αίτια της συμπεριφοράς του με μη κριτικό και εχθρικό ύφος
- Εμπλέξτε τον, αναθέστε του ευθύνες (Εμπλοκή μαθητών σε δημιουργικές δραστηριότητες, συμμετοχή στο σχολείο, αθλητική ομάδα, θέατρο)
- Διατήρηση της αξιοπρέπειας του μαθητή
  - Προσωπική επίπληξη
  - Ο μαθητής χάνει την εκτίμηση του για τον εκπαιδευτικό όταν αυτός τον προσβάλει, ιδιαίτερα μπροστά σε συμμαθητές του

Παρακολούθηση της Εξέλιξης του Περιστατικού

- Η διαχείριση των περιστατικών εκφοβιστικής συμπεριφοράς δεν αρχίζει με την αναφορά και δεν λήγει με τη διερεύνηση τους
- Στο πρωτόκολλο αναφέρεται ποιος θα είναι υπεύθυνος για την παρακολούθηση και την εξέλιξη του υπό αναφορά περιστατικού
- Τακτικές Συναντήσεις με θύτη και θύμα (ξεχωριστά follow up)

Συμπεράσματα:

- Ξεκάθαρες πολιτικές και δράσεις για τα περιστατικά
- Ενθαρρύνουμε τους μάρτυρες και τους παρατηρητές να λαμβάνουν μέτρα
- Ενθαρρύνουμε τις φιλίες
- Δημιουργία σχολείου υποστηρικτικού προς τους μαθητές (επικοινωνία με εκπαιδευτικούς, προσιτοί ενήλικες, ευχάριστο περιβάλλον κλπ.)
- Ότι δεν λύνεται κόβεται: αλλαγή τάξης, σχολείου (αν και η φυγή δεν είναι η λύση)

Reminder:
Take
Care of
Myself

Ευχαριστώ για την προσοχή σας!

